

Ефективність протекфлазиду в комплексній терапії хронічного гепатиту токсичного генезу та його імунокоригуюча дія

Л.М. Віннікова, В.О. Терьошин

*Луганський державний медичний університет,
відділ екологічної генетики та імунології Українського
наукового центру медичної генетики АМН України,
Алчевська міська лікарня*

В Україні, як і в інших країнах СНД відмічається суттєве зростання числа осіб, які страждають на хронічні гепатити (ХГ), що пов'язують, в першу чергу, з високим рівнем захворюваності на вірусні гепатити, особливо В та С, які нерідко трансформуються у хронічну форму [1,3,9]. Але ж, дослідження, проведені за останні десятиріччя в умовах великих промислових регіонів України, зокрема, Донбасі, дозволяють вважати, що поряд з ХГ вірусної етіології, значну питому вагу в хронічній патології печінки мають також ХГ токсичного генезу [9]. Алчевськ (Коммунарськ) в екологічному плані вважається одним з самих забруднених міст Донбасу, що пов'язано з наявністю у центрі міста великого металургійного комбінату та коксохімічних заводів, які не мають санітарно-захисних зон. Отже, викиди з доменних пічей та коксових батарей забруднюють атмосферне повітря у місті, причому концентрація оксидів вуглецю, сірки, азоту та інших токсичних речовин в більшості випадків протягом року суттєво (в 10-15 разів) перевищує ПДК.

Встановлено, що хронічні гепатити токсичного генезу (ХГТГ) характерні не тільки для осіб, які безпосередньо зазнали дії хімічно шкідливих речовин в умовах промислового виробництва, але і для мешканців регіону в цілому, що пов'язано з негативним впливом на гепатобіліарну систему різних ксенобіотиків і їх композицій, які на значному рівні забруднюють довкілля [10]. До них відносяться відходи і викиди підприємств хімічної, коксохімічної, металургійної та гірничовугільної промисловостей, а у сільських районах - пестициди і отрутохімікати, які накопичуються в продуктах харчування і воді [2,9].

Найбільш часті ураження гепатобіліарної системи (ГБС) виникають у осіб, які мешкають в умовах великого промислового регіону, з великим рівнем забруднення довкілля хімічно шкідливими речовинами [5,11]. За даними Луганського обласного гепатологічного центру, за останні роки понад 50% випадків хронічних захворювань ГБС серед осіб, які знаходяться на диспансерному обліку, не пов'язано із ураженнями печінки вірусними агентами або алкоголем. В той же час у більшості цих пацієнтів чітко простежуються ті чи інші фактори токсичного характеру, у зв'язку з чим у них виникає ХГТГ, або ураження печінки виникають на тлі різної хронічної патології - хронічного холецистити, панкреатиту, пептичної виразки шлунку або дванадцятипалої кишки та інш. (хронічний реактивний, в тому числі хологенний гепатит). На відміну від ХГ вірусного та алкогольного генезу, хронічні захворювання печінки токсичного генезу залишаються недостатньо вивченими. Зокрема, потребує подальшого вивчення динаміка імунологічних показників у хворих на ХГТГ.

Існуючі методи лікування ХГ недостатньо ефективні, та потребують подальшого удосконалення. Виходячи з вищевикладеного, є доцільним вивчити клініко-патогенетичні особливості перебігу ХГТГ і розробити раціональні засоби лікування даної патології. В цьому плані нашу увагу привернув новий препарат вітчизняного виробництва протекфлазид.

Протекфлазид – новий український препарат, відноситься до флавоноїдних глікозидів, виділених з диких злаків *Deschani psia caespitosa* L., *Calamagrostis epigeios* L., 0,05 мл містить 2-5 мкг флавоноїдних глікозидів. Склад препарату: густина – 0,8213 г/мл, спирт 91,1%, флавоноїди/кварцетин – 0,68 г/мл, карболова кислота – 0,57 мг/мл. Препарат зареєстрований в Україні як системний противірусний засіб (реєстр. посвідч. № Р.02.01/0277 від 14.02.2001 р.), що володіє також

імуномодулюючою, адаптогенною активністю, підвищує резистентність організму до негативних факторів довкілля [3,4].

В наших попередніх дослідженнях встановлена ефективність протекфлазиду в комплексній терапії ХГ у хворих, які мешкають в великому промисловому регіоні, та його позитивний вплив на імунологічні показники [2].

Метою роботи було подальше визначення клінічної ефективності протекфлазиду при ХГТГ у мешканців екологічно несприятливого регіону та його впливу на стан імунітету.

Матеріали та методи дослідження

Під спостереженням знаходилось 210 пацієнтів віком від 18 до 60 років, хворих на ХГ невірусної етіології, які постійно мешкали в умовах великого промислового регіону Донбасу. З них чоловіків було 113 (53,8%), жінок - 97 (46,2%). Для аналізу клінічної ефективності протекфлазиду всі спостерігаємі хворі були розподілені на дві рандомізовані групи: основну (103 осіб) та групу співставлення (107 осіб). Комплекс лікувальних засобів при загостренні ХГ включав в обох групах відповідний режим та діету (стол № 5), призначення гепатопротекторів (есенціале, сілібор, карсил), спазмолітиків при наявності тяжкості в правому підребер'ї та больового синдрому (но-шпа, папаверин та інш.), фітопрепаратів (трави сухоцвіту багнового, дерева звичайного, квітки ромашки лікарської, календули, плоди шипшини та інш.), ентеросорбентів (ентеросгель, полісорб, сілард-П). Пацієнти основної групи (103 особи) додатково до цієї терапії отримували протекфлазид, який призначали по 8-10 крапель 3 рази на день усередину протягом 30-40 діб поспіль. Диспансерний нагляд обстежених нами пацієнтів проводився протягом 1-2 років. При цьому було враховано частоту загострень, тривалість та повноту досягнутої ремісії ХГТГ.

Усім обстеженим хворим здійснювався комплекс клініко-інструментального та біохімічного обстеження для вточнення характеру і вираженості ураження печінки та жовчовивідних шляхів. Визначався рівень загального білірубіну та його фракцій, активності амінотрансфераз (АлАТ та АсАТ), екскреторних ферментів (лужної фосфатази -ЛФ, гамаглутамілтранспептидази - ГГТП), показників осадкових реакцій (сулемової, тимолової), рівню холестерину та β -ліпопротеїдів, загального білка та білкових фракцій уніфікованими методами. Вивчалась загальна активність лактатдегідрогенази (ЛДГ) та її ізоферментний спектр засобом електрофорезу в агарозному гелі з використанням приладу ПЕФ-3.

З імунологічних тестів досліджувалась загальна кількість показники клітинного імунітету: Т-, В-лімфоцитів, Т-хелперів/індукторів та Т-супресорів/кілерів. Для визначення цих показників застосовувався цитотоксичний тест [7] з використанням моноклональних антитіл (МКАТ) класів CD3+ (до загальної популяції Т-клітин), CD4+(до Т-хелперів - Th), CD8+ (до Т-супресорів - Ts), CD22+(до В-клітин). Використовувались комерційні МКАТ фірми Ortho Diagnostic Systems Inc. Виразувався коефіцієнт CD4/CD8, як співвідношення Th/Ts.

Дослідження рівня ЦІК в сироватці крові здійснювалось шляхом преципітації в розчинах поліетиленгліколя (ПЕГ) з молекулярною масою 6000 дальтон із застосуванням модифікаційного засобу [8]. Вміст фракцій дрібно- (<11S), середньо- (11S-19S) і великомолекулярних (>19S) імунних комплексів проводився шляхом диференційованої преципітації в 6%, 3,5% і 2% розчинах ПЕГ [8].

Отримані дані та їх обговорення

Клінічна картина загострення ХГТГ у спостерігавшихся хворих характеризувалася наявністю астено-вегетативного, больового-абдомінального, диспептичного синдромів, в 30,5% випадках спостерігалась жовтяниця, а у 68,4% - субіктеричність шкіри та склер. У 74 хворих (35,2%) відмічалась наявність свербіжу шкіри, гіпербілірубінемії, високих показників ЛФ та ГГТП, суттєвого підвищення рівня холестерину та Р-ліпопротеїдів, що свідчило про наявність синдрому внутрішньопечінкового холестазу.

Біохімічні показники у обстежених хворих характеризувались помірною гіпербілірубінемією, гіпертрансфераземією, підвищенням тимолової проби, загальної активності ЛДГ та вмісту фракцій ЛДГ4+5. У пацієнтів з наявністю холестатичного синдрому підмічались підвищений рівень холестерину і β -ліпопротеїдів в сироватці крові, значне зростання активності екскреторних ферментів: ЛФ і ГГТП. За даними УЗД органів черевної порожнини у всіх хворих виявлені гепатомегалія, у 97 (46,2%) - нерівномірність луногенної структури паренхіми печінки, у 145 (69,0%) - потовщення стінок жовчного міхура, у 103 хворих (50,7%) наявність в його просвіті мікролітів, детриту, у 95 (45,2%) - деформації жовчного міхура спайками або перетинками.

В результаті проведених досліджень встановлено, що протезфлазид оказує сприятливий вплив на клінічні показники у хворих на ХГ пацієнтів, що проявилось більш швидкою ліквідацією астено-вегетативного та больового абдомінального синдрому, жовтяниці. В цілому, під впливом проведеного лікування у хворих основної групи на $4,8 \pm 0,3$ дня раніше зникла жовтяниця шкіри і склери, на $5,2 \pm 0,3$ дня - астеничні проявлення (слабкість, нездужання, підвищена притомленність). Майже у всіх пацієнтів основної групи зникли гіркота і сухість в роті, диспептичні скарги, дещо скоротились розміри печінки. Позитивна динаміка щодо вивчаємих симптомів свідчила про зменшення вираженості запального процесу в печінці і жовчовивідних шляхах. У хворих основної групи мала місце більш виражена тенденція до нормалізації біохімічних показників, зокрема рівня білірубину та активності амінотрансфераз, рівня тимолової проби.

Імунний стан спостерігаємих пацієнтів з загостреннями ХГГ характеризувався Т-лімфопенією, дизбалансом субпопуляційного складу Т-лімфоцитів, переважно за відносним супресорним варіантом, що документувалось зниженням коефіцієнту CD4/CD8. Це свідчило про розвиток у більшості обстежених хворих на ХГ вторинного імунодефіцитного стану. У хворих, які отримали протезфлазид, поряд з його позитивним впливом на клініко-біохімічні показники, відмічалось покращення імунних показників, зокрема, ліквідувалась Т-лімфопенія, збільшилась кількість Th (CD4+) при вихідно зниженому їх рівні (табл. 1).

Таблиця 1

Вплив протезфлазиду на показники клітинного імунітету у хворих на ХГГГ ($M \pm m$)

Показники	Основна група (n=103)		Група співставлення (n=107)	
	до лікування	після лікування	до лікування	після лікування
CD3 ⁺ , % 10 ⁹ /л	51,6±2,1 0,83±0,04	70,2±2,2*** 1,26±0,04**	51,1±2,0 0,82±0,03	58,8±2,3* 1,0±0,04*
CD4 ⁺ , % 10 ⁹ /л	30,5±0,7 0,49±0,01	43,3±1,8** 0,78±0,03**	31,3±0,8 0,5±0,01	38,1±1,3* 0,56±0,02
CD8 ⁺ , % 10 ⁹ /л	22,9±0,8 0,37±0,01	22,2±1,2 0,4±0,02	22,6±0,9 0,36±0,01	22,4±0,8 0,38±0,01
CD8 ⁺ , % 10 ⁹ /л	20,1±1,5 0,24±0,02	22,1±1,9 0,38±0,04	20,2±1,3 0,25±0,03	21,8±1,5 0,37±0,02
CD4/CD8	1,33±0,05	1,95±0,05**	1,38±0,04	1,7±0,04**

Примітка: в табл. 1 та 2. Р вчислено між показниками до та після лікування; *P<0,05, ** -0,01; *** -P<0,001.

Як слідчить з таблиці, у хворих на ХГГГ, які отримали протезфлазид вміст Th у крові підвищився у 1,4 рази, а абсолютна кількість Th-лімфоцитів - в 1,6 рази. В групі співставлення кратність зростання рівня Th склала всього 1,2 рази. Таким чином, має місце суттєве зростання рівня Th-лімфоцитів під впливом протезфлазиду у хворих на ХГГГ.

Таким чином, у хворих групи співставлення, які отримували тільки загально прийняті засоби, в більшості випадків зберігались суттєві зсуви імунологічних показників - зниження загальної кількості Т-лімфоцитів та імунорегуляторного індексу CD4/CD8, дизбаланс субпо-пуляційного складу Т-клітин, що свідчить про збереження вторинного імунодефіциту, переважно за відносно супресорним варіантом.

Встановлено, таокож, позитивний вплив протезфлазиду на деякі показники гуморального імунітету у хворих на ХГГГ (табл. 2).

**Вплив амізону на показники гуморального імунітету
у хворих на ХТГ (M±m)**

Показники	Основна група (n=103)		Група співставлення (n=107)	
	до лікування	після лікування	до лікування	після лікування
ЦІК г/л	4,21±0,16	2,48±0,15	4,32±0,15	3,68±0,21**
ІК >19S, %	24,8±2,2	45,5±1,9	25,6±2,5	34,1±2,1**
г/л	1,04±0,09	1,13±0,05	1,11±0,11	1,25±0,08*
(11S-19S), %	43,3±2,5	32,9±1,8	45,1±2,3	1,95±0,1
г/л	1,82±0,11	0,82±0,04		40,4±2,2* 1,49±0,08*
(<11S), %	31,8±1,7	21,6±1,6	29,3±1,8	25,5±2,0*
г/л	1,35±0,07	0,53±0,04	1,26±0,08	0,94±0,07**

Під впливом лікування протекфлазидом у хворих основної групи знижався рівень ЦІК у середньому в 1,7 разів (в групі співставлення - тільки в 1,2 рази). При цьому рівень ЦІК у хворих на ХТГ основної групи після завершення лікування протекфлазидом досягало верхньої межі норми. Відмічалась також чітка тенденція до нормалізації молекулярного складу ЦІК у хворих, які вживали протекфлазид. В групі співставлення зберегалась суттєве підвищення рівня ЦІК, переважно за рахунок найбільш патогених середньо- (11S-19S) та дрібномолекулярних (<11S) фракцій імунних комплексів.

Диспансерний нагляд протягом року після закінчення лікування показав стійкість досягнутого клінічного ефекту у 89 (86,4%) хворих основної групи, що проявлялось у них настанням повноцінної ремісії тривалістю не менше року. Середня тривалість ремісії у останніх 14 (13,6%) пацієнтів основної групи склала 7,5±0,3 міс. В групі співставлення загострення ХГ протягом року відмічено у 36 осіб (33,6%), тобто в 2,5 рази частіше. При цьому середня тривалість ремісії у реконвалесцентів в групі співставлення склала 3,8±0,6 міс, тобто була на 3,7 міс коротше, ніж у хворих основної групи. Повноцінна клініко-біохімічна ремісія була досягнута у 63 пацієнтів (58,9%) групи співставлення, тобто в 1,5 разів рідкіше, ніж в основній групі.

Отримані дані дозволяють вважати доцільним та перспективним включення протекфлазиду до комплексної терапії ХГТГ у хворих, які мешкають в умовах великого промислового регіону.

Література

1. Балаян М.С., Михайлов М.І. Вірусні гепатити. – Львів: Вид-во ЛДМУ, 2000. – 572 с.
2. Краснова С.П. Клинико-патогенетическое обоснование использования комбинации эрбисола и протекфлазида в лечении больных с хронической патологией органов пищеварения //Український медичний альманах. – 2002. –Том 5, № 5. – С 11-15.
3. Крючко Т.А., Несина И.Н. Эффективность применения протекфлазида в комплексной терапии детей с хроническим гепатитом //Имунологія та алергологія. – 2002. - № 4. – С. 38-40.
4. Матяш В.І., Власик Т.Л., Шевчук В.Б. и співавт. Застосування нового противірусного препарату протекфлазиду в лікуванні гепатиту С // Труды VI с'їзду інфекціоністів "Клінічні проблеми боротьби з інфекційними хвороби" .- Одеса.- 2002.- С.326.
5. Подымова С.Д. Болезни печени. Руководство для врачей.- 3-е изд.- М.: Медицина, 1998. - 704 с.
6. Фролов В.М., Рычнев В.Е. Исследование циркулирующих иммунных комплексов: диагностическое и прогностическое значение //Лаборат. дело.- 1986.- № 3.- С. 159 – 161.
7. Фролов В.М., Пересадин Н.А. Моноклональные антитела в изучении показателей клеточного иммунитета // Лаборат. дело.- 1989.- № 6.- С. 71 – 72.
8. Фролов В.М., Бойченко П.К., Пересадин Н.А. Диагностическое и прогностическое значение уровня циркулирующих иммунных комплексов у больных // Врачеб. дело. – 1990. - № 6. – С. 116 – 118.
9. Фролов В.М., Богомолова Т.Н. Влияние экологически неблагоприятных загрязнений биосферы на клинико – иммунологические показатели у переболевших вирусными гепатитами, проживающих в промышленных зонах // Экология промышленного региона Донбасса. – Луганск, 1993. – С. 37 – 39.
10. Фролов В.М., Романюк Б.П., Петруня А.М. Иммунные и микрогемодинамические нарушения при патологии печени и их коррекция. – Луганск, 1994. – С. 63 – 93.
11. Шерлок Ш., Дули Дж. Заболевания печени и жёлчных путей.- Пер. с англ. М.: Гэотар Медицина. - 1999. - 864 с.